

Néhány egyetemen az egyetemi számítóközpont már az eredeti elképzelések szerint kielégíti többek között az egyetemi könyvtár adatfeldolgozási igényeit is. A tapasztalatok szerint azonban ez a megoldás *nem felel meg a gyakorlati követelményeknek*, mert az adatfeldolgozási prioritások érdekében valóságos hatalmi harc alakul ki a gépidő-kapacitásokért. Az elsősorban más célokra létesült nagy számítóközpontnak a könyvtár rendelkezésére álló részkapacitása legfeljebb a kölcsönzéssel kapcsolatos adminisztrációra elegendő, de az integrált *könyvtári szervezési-ügyviteli feladatok nagyságrendekkel nagyobb igényeinek kielégítésére alkalmatlan.*

Ezért gyakori, hogy a könyvtárosok ezeket a korlátozott tudomásul véve, *nem is tervezik munkájuk nagyobb méretű gépesítését.* A fejlődést az is nehezíti, hogy egyes könyvtárakban a munka gépesítésére kidolgozott elképzelések egyéniek és egyediak, és így könyvtári számítógép-közösségek kialakulása, — az egyes intézményekben megvalósított eredmények alkalmazása más intézményekben — szinte elképzelhetetlen.

A problémák megoldása azonban meghaladja az egyes könyvtárak lehetőségeit, és a számítástechnika alapos ismeretét tételezi fel. Némely vonatkozásban meghaladja a szövetségi tartományok szintjét is, és *nemzeti, sőt nemzetközi együttműködést követel meg.* Ebben a vonatkozásban téves a Deutsche Forschungsgemeinschaft által kidolgozott alapkonceptió, ugyanis előre látva a nehézségeket, *nem foglalkoztak a könyvtári munkához szükséges berendezésekkel és készülékekkel*, hanem csak a berendezések és készülékek minőségi elbírálásához szükséges kritériumokat határozták meg.

Az alapul vett példakép sok esetben az *Ohio College Library Center*; e létesítmény elveit óhajtják a német viszonyokra alkalmazva megvalósítani. Ez azonban általában irreális. A gyakorlatban a feladatokat helyi, körzeti és országos részfeladatokra kell bontani, az egyes szinteken gondos mérlegelések alapján kell meghatározni a követelményeket és a lehetőségeket, és e megfontolások alapján kell — a realitások figyelembevételével — a rendszereket megtervezni.

Tisztában kell lenni a *könyvtári és a dokumentációs munka közötti alapvető eltérésekkel is.* A dokumentációs tevékenységet általában országos szinten szervezik, míg a könyvtári automatizálás körzeti jellegű feladat (az

NSZK-ban ez szövetségi állami, ill. tartományi szintet jelent).

A *Deutsche Forschungsgemeinschaft* három szervezési formát javasol:

önálló könyvtári számítóközpontok, más számítóközpontoktól teljesen független szervezésben;

körzeti könyvtári központok, amelyek az adatfeldolgozás technikai feladatainak ellátásában külső számítóközponttal működnek együtt;

könyvtári programozó csoport a már működő számítóközpontban.

Hiba azonban, hogy a koncepcióban még ezek az elképzelések sem konkrétak már csak azért sem, mert kialakításukkor még senki nem tudta felbecsülni a körzeti központokban a könyvtári feladatok ellátásához szükséges adatfeldolgozási igényeket. Ma is csak annyit tudnak biztosan, hogy az off-line rendszerek műszaki lehetőségeinek határai az eredetileg feltételezettnél alacsonyabbak; tehát *átfogó on-line rendszerekre van szükség.* Ezek alapján viszont úgy tűnik, hogy a körzeti számítóközpontok hardware-igénye meglehetősen nagy lesz. Illuzórikus az az elképzelés, hogy a könyvtári igények kielégíthetők a számítóközpontokhoz csatlakozó néhány adatvégállomással vagy adatátviteli készülékkel.

Célszerű megoldásnak az tűnik, ha a tulajdonképpeni *adatfeldolgozási feladatokat körzeti szinten látják el, míg az adatok túnyomó többségének feldolgozását országos szinten végzik* (központi katalogizálás, központi adatbankok létesítése, központosított csatlakozás nemzetközi adattároló központokhoz stb.). Ez a szervezési forma hasonlít a dokumentációs feladatok megoldásában már sikeresen alkalmazott formákhoz. Helyi szinten csak a helyi adatok rögzítése, a kölcsönzési feladatok ellátása és hasonlók maradnak meg, és ezeket már el lehet végezni távadatfeldolgozással, néhány adatátviteli állomással vagy készülékkel. A végleges rendszer kialakulásáig helyi szinten létesítendő adatfeldolgozó rendszereket pedig úgy kell tervezni, hogy azok beilleszthessenek a későbbi nagy rendszerekbe.

/PFLUG, G.: *Hardware-Ausstattung der deutschen Bibliotheken = ABT Information*, 8. köt. 22. sz. 1976. p. 2–11./

(Pálincás János)

FOLYÓIRATRENDSZER — FOLYÓIRATELEMZÉS

Az USA nemzeti folyóiratrendszerének kialakítása

Az Amerikai Egyesült Államokban az *NCLIS (National Commission on Libraries and Information Science = Országos Könyvtárügyi és Információs Bizottság)* munkacsoportot hozott létre a nemzeti folyóiratrendszer kialakításának előkészítésére.

Előzmények

Az oktatási és tudományos intézmények könyvtárközi kölcsönzéseinek az 1969–1970-es tanévre vonatkozó adatai szerint az igények száma 2,1 millióra becsülhető. Ezek 48%-a folyóíratra vonatkozott. Ez a szám indokolja a nemzeti folyóiratrendszer létrehozását.

A nemzeti folyóiratrendszer rendeltetése

Jobb hozzáférés biztosítása folyóiratokhoz minden felhasználó számára;

folyóiratok szolgáltatásának megjavítása;

a nagy folyóiratkölcsonzó könyvtárak terheinek könnyítése;

az egyes könyvtárak anyagi eszközeinek hatékonyabb felhasználása a folyóiratforgalom növelésére;

a rendszerre és szolgáltatásaira vonatkozó információ széles körű terjesztése;

a folyóiratok tartalmához való hozzáférés megjavítása, beleértve a folyóiratok anyaga kiadásának, referálásának, indexelésének, bibliográfiai azonosításának és számbavételének a javítását.

Szolgáltatások és termékek

Az on-line keresőrendszerek elterjedésével a felhasználó könnyebben megtalálhatja az őt érdeklő információt tartalmazó dokumentumra vonatkozó adatokat. Nem következett be azonban hasonló fejlődés a dokumentumoknak a felhasználóhoz való juttatásában. A tervezett rendszer fő szolgáltatása tehát folyóiratcikkek vagy másolatuk kölcsönzése, ill. szolgáltatása.

A rendszer tervezése során a következő szempontokat tartják szem előtt:

a folyóiratgyűjtemény legyen tematikailag hiánytalan; minden erre érdemes folyóiratot gyűjteni és szolgáltatni kell;

a kiválogatást a tartalmi értékre, nem pedig nyelvi szempontokra kell alapozni;

kezdetben a kérdések postán, illetve telexen érkeznek majd és a cikkeket is postán küldik szét, de hamarosan lehetőség lesz számítógépes távadatközlő hálózatok igénybevételére mindkét irányú információ-forgalomban.

A rendszer lényegesen csökkentené a copyright törvénnyel kapcsolatos problémákat is.

Alternatív szervezési szempontok

A rendszer szerkezetének kialakításához az alábbi szempontokat veszik figyelembe:

a rendszernek az érdekeltek (könyvtárosok, egyedi felhasználók, kiadók stb.) tetszésével kell találkozni; bármely típusú könyvtári szervezetet ki kell szolgálni; a decentralizáltabb rendszer intenzívebb koordinálást igényel;

mennyire hatékony az adott változat gyorsaság és a kérések teljesítése szempontjából?

mennyi idő alatt hozható létre a teljes rendszer?

a javasolt változat gazdaságilag megalapozott-e?

a költségek és a hatékonyság viszonya.

Tervezési adatok

Az elképzelések szerint 1977-ben a szervezetnek létre kell jönnie, 1978-ra pedig meg kell indulnia a szolgáltatásoknak. Az Angliában hasonló célokkal, jelleggel és feladattal kialakított BLLD (British Library Lending Division = a British Library Kölcsönzési Részlege) 45 ezer kurrens folyóiratot járat. A beérkező összes kérés 75%-a a kurrens folyóiratokat érinti. Tapasztalatok szerint mintegy 2 ezer folyóiraatra vonatkozik a kérések 50%-a, összesen 10 ezer folyóiraatra a kérések 90%-a. A fennmaradó 10% a többi 35 ezer folyóirat közt oszlik meg.

A tervezés ennek megfelelően három csoportra osztotta a folyóiratokat: a gyakran használt, a kevésbé használt és a ritkán használt folyóiraatokra, rendre 2 ezer, 8 ezer illetve 35 ezer címmel. Becslések szerint az első évben mintegy 1 millió kérés érkezne az USA nemzeti rendszeréhez. Megfelelő működés esetén azonban ez a szám a későbbiekben többszöröződné.

Három szervezési változat

Az első változat egy három szintű rendszer. Az első szinten számos kis célgyűjteményt létesítenének a gyakran használt 2 ezer folyóiratból. Ez a tíz-húsz gyűjtemény egyéb szövetségi államok vagy államcsoportok hatáskörébe tartozna. A második szinten négy nemzeti központ alakulna a 8 ezer kevésbé használt folyóirat számára. Ezek létező gyűjteményekből alakulnának ki. A harmadik szinten a fennmaradó 35 ezer kurrens és a már megszűnt folyóiratokat felölelő gyűjtemény állna, egy központi katalógus jellegű bibliográfiai adatbázissal összekapcsolt könyvtárban.

A második változat két szintes. Az első szinten a regionális gyűjtemények állnának (gyakran használt folyóiratok), a második szintet egyetlen központi kölcsönző könyvtár alkotná (kevésbé, illetve ritkán használt folyóiratok).

A szinten két szintű harmadik változat a gyakran és kevésbé használt folyóiratokat helyezné a regionális központokba, a fennmaradó 35 ezer folyóirat kerülne a nemzeti központba.

A program célja nem a helyi könyvtárközi kölcsönzés megszüntetése, hanem inkább elősegítése. Ezért és a korábbiakban vázolt szempontoknak is megfelelően, a munkacsoport lényegében az első, három szintes változatot javasolja. A fejlesztés a legalsó szinten kezdődik. A tapasztalatok és az igények alakulása dönti majd el az egyes szinteken a fejlesztés mértékét. Olyan működési módot kell kialakítani, hogy a műszaki fejlődés új eredményeit hatékonyan lehessen kihasználni,

/TREZZA, A. F.: *Toward a national periodicals system = Special Libraries*, 68. köt. 1. sz. 1977. p. 7-12./

(Valkó Péter)